

Heterocykly

Heterocykly jsou deriváty cyklických uhlovodíků, ve kterých je alespoň jeden atom C, jenž je článkem cyklu, nahrazen jiným atomem (heteroatomem).

Názvosloví - nejčastěji se označují triviálními názvy

Rozdělení - 1) dle typu heteroatomu v cyklu

2) dle nasycenosti cyklu

3) dle počtu cyklů

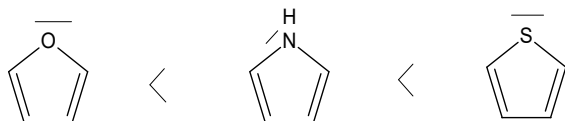
4) dle velikosti cyklu a počtu heteroatomů v cyklu:

a) **5-členné** heterocyklické sloučeniny s 1 či více heteroatomy

b) **6-členné** heterocyklické sloučeniny s 1 či více heteroatomy

c) **kondenzované** heterocyklické sloučeniny s více kondenzačně spojenými heterocykly

Vlastnosti - atomy cyklu mohou být spojeny jednoduchými vazbami nebo mají konjugovaný systém π -elektronů, pak jsou jejich vlastnosti podobné aromatickým uhlovodíkům

S rostoucí elektronegativitou heteroatomu klesá aromatický charakter

- heterocykly s malým kruhem (př. oxiran) - *plyny*

- furan, thiofen, pyrimidin - *kapaliny*

- sloučeniny s více heterocykly či heteroatomy - *pevné*

- dobře rozpustné v polárních rozpouštědlech

- přítomnost heteroatomu se projevuje vyšší T_v

Reakce - **elektrofilní substituce**

- adice -

5-členné heterocykly s 1 heteroatomem

Elektrofilní substituce probíhají nejnázve v polohách 2 a 5.

Furan - bezbarvá, zápachající, ve vodě málo rozpustná kapalina

- základ cyklických forem sacharidů - .....

- významná je katalytická hydrogenace za * *tetrahydrofuranu* - rozpouštědlo

Thiofen - bezbarvá nerozpustná kapalina, podobná benzenu

Thiofan - součástí vitamínu H = **biotin**

Pyrrol - bezbarvá, toxická, nepříjemně páchnoucí kapalina, v H_2O málo rozpustná, vodiče

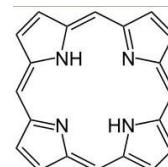
Porfin - tvořen 4 pyrrolovými kruhy spojenými methynovými skupinami (chlorofyl, hemoglobin, bilirubin)

- Chlorofyl - tetrapyrrolové kruhy vázané přes Mg^{2+} → zelené

- Hemoglobin - vázáno přes Fe^{2+} → červené

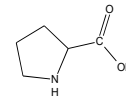
- lze otrávit dusíkatými deriváty (anilin) → Fe^{3+} → nerozvádí O_2

→ **methemoglobin** - modrý

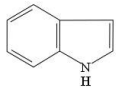

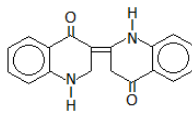
- **Bilirubin** – vzniká odbouráváním červených krvinek v játrech → vstřebávání urychluje UV záření (jinak poškodí mozek, zrak)

Významné deriváty pyrrolu - aminokyseliny prolin a hydroxyprolin

Indol = benzopyrrol - krystalická látka s příjemnou vůní - součást silic jasmínu
 - základem řady alkaloidů, součástí hormonů, barviv, aminokyseliny tryptofanu

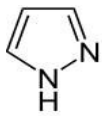

- *barviva* - **indigo** - modré - z rostlin

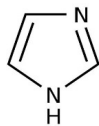
- **purpur** - dibromderivát indiga - temně rudé – z mořských plžů

5-členné heterocykly se 2 heteroatomy

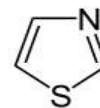
- **pyrazol**
 aspirin

imidazol
 antihistaminika

thiazol
 základ penicilinu a vitamínu B₁

6-členné heterocykly s 1 heteroatomem

Pyran - redukuje se na **tetrahydropyran** - základ sacharidů - ..... (př. glukóza)

- *benzoderiváty* - barviva **anthokyany** - citlivé na pH

- **vitamin E**

Pyridin - zásaditá, jedovatá, ve vodě rozpustná kapalina s charakteristickým zápachem

- v černouhelném dehtu

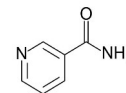
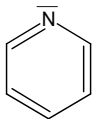
- rozpouštědlo

- *deriváty*-

- **k. nikotinová** – vzniká v těle biochemickými procesy
 - součást vitaminů skupiny B (**niacin**)

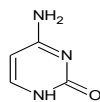
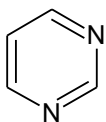
- **nikotinamid** - součást koenzymů oxidoreduktáz

NAD (nikotinamidadenindinukleotid) a NADP (nikotinamidadenindinukleotidfosfát) - součást oxidačně-redukčních pochodů v živých organismech

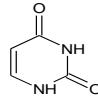

6-členné heterocykly se 2 heteroatomy

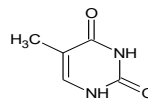
Pyrimidin - *deriváty*- **pyrimidinové báze** – cytosin, thymin, uracil

cytosin

uracil

thymin

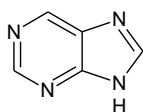
Kondenzované heterocykly

Purin - pevná krystalická látka zásaditého charakteru

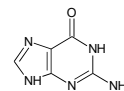
- *deriváty* - **purinové báze** – adenin, guanin

- základ ATP

- kyselina močová

adenin

guanin

